

ARTIKKELI

KOKEMUKSIA KOLIN KANSALLISPUISTOSTA JA -MAISEMISTA:

Menneisyyden kertomukset nykypäivän luontokokemusten muokkaajina

Kirsi Laurén

Ukko-Kolin huipulla olen käynyt yksin, ystävien, sukulaisten, tuttavien ja lasten ja lastenlasten kanssa. Rakkaimmat paikat kansallispuistossa ovat ne, josta näkyy Pielinen. Ensimmäinen Mäkrällä käynti on syöpynyt verkkokalvolleni loppuiäksi: Maisema kylpee auringossa. Eteeni avautuu upea järvimaisema saarineen, joka tuntuu ulottuvan silmäkantamattomiin. Tyyni vesi alhaalla lepää kutsuvana. Sammaleiset kalliot tekevät kymmenien metrien äkkijyrkän syöksyn alas Pieliseen. Täällä Järnefelt on ihailut tätä samaa maisemaa. (Nainen, Pohjois-Karjala, 2013.)

Tarkastelen tässä artikkelissa Kolin kansallispuistossa kävijöiden nykypäivänä kirjoittamia kertomuksia luontokokemuksistaan. Yllä oleva tekstiesimerkki on tutkimusaineistostani, ja se kuvaa tunteikkaasti ja kansallisissa maisemakuvastoissa toistuvalla ja tutulla tavalla Kolin vaaroilta avautuvaa maisemaa. Muutkin tässä artikkelissa tarkasteltavat kokemuskertomukset esittävät Kolin erityisesti kansallistaiteilija Eero Järnefeltin ikonisoimasta kuvakulmasta, josta sitä on yli sadan vuoden ajan opittu katselemaan niin suomalaisen maalaustaiteen kuin Kolin matkailumainonnan ja retkeilyopastustenkin alkuajoista lähtien. Lukuisat Kolilla kävijät haluavat yhä uudelleen ikuistaa itsensä kuviin asettumalla Kolin vaarojen huipuille taustanaan Pielisen järvimaisema.

Lieksan, Joensuun ja Kontiolahden kuntien alueella sijaitsevan Kolin ylhäältä katsotut maisemat ovat suurelle osalle suomalaisista tuttuja, vaikeivät he olisi koskaan paikalla käyneetkään. Näkymiä on pidetty niin kauniina ja aluetta kulttuurisesti merkittävänä, että Koliille perustettiin kansallispuisto vuonna 1991. Vuotta myöhemmin (1992) maisema julistettiin kansallismaisemaksi (Sihvo 2007, 198; Kolin kansallispuisto). Kolilla on harjoitettu matkailua jo 1800-luvun loppupuolelta lähtien, jolloin sen maisemat tulivat tunnetuiksi karelianistien ihailemina suomalaisuuden symboleina. Myöhemmin Koli sai julkisuutta kansallispuiston perustamista edeltävissä kiistelyissä, joissa maisema nähtiin luonnonsuojelun kohteena (Sankari 1994; Saarinen & Lovén 2000). Kansallispuistoja ylläpitävän Metsähallituksen esitteissä Kolin kansallispuisto esitetään tänä päivänä erilaisia vapaa-ajanviettomahdollisuuksia tarjoavana luontona ja taiteentekopaikkana, kuten esimerkiksi luontoon.fi-sivustolla: "Koe Kolin lumo, avara ja upea maisema jylhien vaarojen laelta.

Etsi mielen ja sielun rauhaa ikaikaisista metsistä ja näkymistä yli Pielisen. Muun muassa Jean Sibeliusta, Eero Järnefeltiä ja Juhani Ahoa innoittanut maisema on yhä luonnossa liikkujien, vaeltajien ja taiteilijoiden rakastama.” (Kolin kansallispuisto; vrt. Lähteenmäki 2012, 28).

Artikkelin alussa esittämäni tekstiesimerkin kuvaus edustaa tyypillistä maisemanäkökulmaa Koliin, jolla nähdään menneisyytensä vuoksi olevan aivan erityinen asema Suomen kansallispuistojen ja -maisemien joukossa. Kolin kuvalliset ja kirjalliset kertomukset ovat rakentuneet osaksi suomalaisuudesta muodostettua hallitsevaa kertomusta. Siinä Kolia koskevat luonnehdinnat liittyvät kansallisromantiikan aikakaudella alueella kulkeneisiin karelianisteihin ja ihanteelliselle kalevalaiselle maisemalle tuolloin määriteltyihin ominaisuuksiin. Tämä usein toistettu, kiteytynyt kuvasto on muodostunut myös osaksi nykypäivänä Kollilla liikkuvien elettyä elämää ja kokemusta, se ikään kuin pohjustaa yksilöllisiä kertomuksia (ks. Phelan 2005, 8; Freeman 2006, 135; Hyvärinen 2007, 128). Onkin tyypillistä, että hallitseviksi muodostuneet kertomukset toimivat eräänlaisina kulttuurisina malleina sille, millä tavoin tietyt asiat on tapana nähdä, kokea ja esittää. Näin tullaan itse tietoisesti tai tiedostamatta osaksi tunnettua, usein toistettua kertomusta, jonka välittämistä jatketaan edelleen. (Andrews 2004, 1.)

Kolin kulttuurinen menneisyys liittyy olennaisesti Suomen kansakunnan rakentamiseen ja siitä kertovaan arvolutautuneeseen ja ideologiseen kertomukseen, joka juontaa juurensa vuosiin 1809–1917, jolloin Suomi oli autonominen osa Venäjän keisarikuntaa. Etupäässä ruotsinkielinen sivistyneistö halusi tuolloin vapauttaa Ruotsin vallan alta juuri irrotetut suomalaiset Venäjän puristuksesta, ja asiaa ryhdyttiin edistämään etsien ja rakentaen suomalaista kansallista kulttuuria tieteen ja taiteen keinoin. Kirjoitettua historiaa vailla olevan kansan menneisyyden katsottiin löytyvän sen suullisista kansanrunoista, joiden keruu oli tuolloin vilkasta. Elias Lönnrotin *Kalevalan* (1835) ilmestyttyä, sen innoittamana ja voimakkaan kansallisuusaatteen hengessä ihailtiin Karjalaa kalevalaisten juurten ja suomalaisuuden tyyssijana. (Sihvo 1973, 53–60.) Kalevalamittaisten muinaisrunojen elinpiirinä pidetyt metsät ja erämaat nostettiin kansallisiksi symboleiksi ja kansan luonteen vertauskuviksi. Tätä arvomaailmaa välitettiin tehokkaasti myös samoihin aikoihin käynnistetyssä kansanopetuksessa ja -valistuksessa, erityisesti Zacharias Topeliuksen suomalaista luontoa, maan ja sen kansan historiaa, erityisluonnetta ja kalevalaista menneisyyttä esittelevässä *Maamme kirjassa* (1876), jota luettiin oppikirjana koulujen alaluokilla aina 1940-luvulle saakka (Fewster 2006, 139–141; Mikkola 2008, 172).

Kolin maisemat punoutuivat osaksi kansallisesti värittyä hallitsevaa kertomusta, kun nuori taiteilijasukupolvi innoittui 1800–1900-lukujen taitteessa kansallisista aiheista, erityisesti *Kalevalasta* ja sen erämaisestä elinpiiristä. Tämän Suomen taiteen kultakaudeksi nimetyn ajanjakson keskeisiin rooleihin nousivat erityisesti sen miestaiteilijat, kirjailija Juhani Aho, valokuvaaja I. K. Inha, taidemaalari Eero Järnefelt, Pekka Halonen ja Akseli Gallen-Kallela sekä säveltäjä Jean Sibelius, jotka etsivät *Kalevalan* innoittamina suomalaisten menneisyyttä ja aitoa suomalaisuutta karjalaisesta luonnosta. He löysivät tiensä rajantakaiseen Karjalaan sekä Pielisen rannoille Kollille, jonka metsäiset vaara- ja järvimaisemat

edustivat heille kalevalaisuutta ja suomalaisuutta puhtaimmillaan. Kolin maisemien inspiroimina kerrotaan syntyneen lukuisia kansallisesti arvokkaina pidettyjä taideteoksia, joista tunnetuimpia ovat esimerkiksi Järnefeltin *Syysmaisema Pielisjärveltä* (1899) ja Sibeliuksen tuotannon merkittävimpiin kuuluva *sinfonia n:o 4*. (Lukkarinen 2004, 38–39; Palin 2004, 66–67; Fewster 2006, 219–220; Tawaststjerna 2015, 210–211.)

Usein ja eri yhteyksissä toistetut samankaltaiset kuvaukset ja kertomukset maisemista sekä niihin liittyvistä tapahtumista ja mielikuvista muotoutuvat ajan myötä lähes itsestäänselvyyksiksi, jotka otetaan vastaan varauksettomasti (Laurén 2006, 183–186). Kolin vaarojen päältä avautuvien panoraamamaisten maisemien kansalliset tulkinnat ja vahva symbolinen merkitys ovat pitäneet pintansa näihin päiviin asti, ja niitä on toistettu esimerkiksi valokuvateoksissa ja muussa taiteessa, luonto-oppaissa, filmidokumenteissa, Kolin alueeseen liittyvässä tiedotuksessa, matkailumarkkinoinnissa sekä koulukirjoissa. Tällä tavoin kertomukset ja mielikuvissa rakennetut kuvaukset ylevästä ja arjen yläpuolelle nousevasta Kolistä ovat myös kiteyttäneet sen maisemat rajatuiksi ja määritetyiksi ”kaiken kansan maisemiksi” (ks. Vallius & Järvinen 2011, 105–109).

Kansallisesti värittyneiden ja menneisyyteen painottuvien hallitsevien kertomusten ohella Kolistä on myös paikallisyhteisöjen tai yksittäisten ihmisten muistissa ja kerronnassa elävät kertomuksensa. Tässä artikkelissa tarkastelemissani kertomuksissa yhdistyy useiden, pääasiassa suullisen kerronnan tutkimuksessa määriteltujen kertomustyyppien ominaisuuksia. Koliin liittyvät kertomukset ovat minä-muodossa kirjoitettuja *henkilökohtaisia kertomuksia*, jotka pohjautuvat kirjoittajien omiin todellisiin kokemuksiin, ja joissa saatetaan toistaa myös muilta kuultuja kertomuksia (Stahl 1989, 12–16, 18–19). Henkilökohtaiset Koli-kertomukset ovat myös *kokemuskertomuksia*, joissa kirjoittaja kertoo ennen kaikkea itselleen merkittävistä tapahtumista, asioista ja näkökulmista. Omaan elämään ja kokemuksiin liittyvien asioiden lisäksi niissä käsitellään historiallisiksi määriteltäviä tapahtumia ja ajanjaksoja kirjoittajan oman näkökulman mukaisesti. (Ukkonen 2000, 39–40.) Koli-kertomuksissa kansallispuistoon mennään pääasiassa vapaa-aikana, jolloin myös tavoitellaan luontoelämyksiä ja arkitodellisuudesta irrottautumista. Kirjoittaja saattaa keskittyä kerronnassaan osittain tai kokonaan luonnon herättämien tunteidensa ja kehollisten tuntemustensa kuvailuun, jolloin kertomusta voi luonnehtia *elämyskertomukseksi*. Elämyksellinen kerronta on runollista, siinä annetaan tilaa kuvittelulle ja tuodaan esiin kerrottuun asiaan liittyviä mielikuvia, jolloin esitetyt elämykset eivät välttämättä samastu todellisuuteen. (Laurén 2006, 80; ks. myös Enges 2014, 93–94.)

Tutkimuskysymykseni ovat: millä tavoin Koliin liittyvät nykypäivän kokemuskertomukset ovat suhteessa eli ottavat vaikutteita Koliin liittyvistä hallitsevista kulttuurisista kertomuksista, jotka esittävät Kolin erityisesti karelianismin ja sen ajan taiteilijoiden kuvaamalla tavalla? Entä millaisena näyttäytyy suhde Kolin kansallispuistoon ja -maisemiin silloin, kun kertomuksissa ei ole havaittavissa erityisiä kansallisia konnotaatioita?

Tarkastelemieni Koli-kertomusten kertojat kirjoittavat retkeilystään, asumisestaan ja mökkeilystään alueella. He ottavat kerrontaansa vaikutteita esimerkiksi Kolin alueen historiasta kertovista kirjoista, taiteesta, esitteistä, kouluopetuksesta, filmidokumenteista, perhehistoriasta, kuulluista kertomuksista ja Koliille eri aikoina tekemistään vierailuista (vrt. esim. Savolainen 2015, 65). Henkilökohtaiset kertomukset ilmentävät ja antavat merkityksiä kansallispuiston ja -maisemien menneisyydelle ja nykyisyydelle ja ovat osaltaan muovaamassa Koliin liittyviä käsityksiä tulkiten ja tuottaen todellisuutta (ks. Ukkonen 2003; Koski & Ukkonen 2007, 3). Koli-kertomuksilla myös rakennetaan omaa luontosuhdetta ilmentävää identiteettiä, jossa kansallismaiseman symboliset merkitykset kietoutuvat osaksi luonnon ja maiseman henkilökohtaista kokemista.

TUTKIMUSAINEISTO, KERTOJAT JA KERTOMUSTEN TARKASTELU

Artikkelin empiirinen tutkimusaineisto muodostuu teksteistä, jotka osallistuivat Itä-Suomen kansallispuistoja koskevaan kirjoituskilpailuun *Terve metsä, terve vuori!* vuonna 2013. Kirjoituskilpailun järjestivät Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran (SKS) Joensuun perinnearkisto, Metsähallituksen luontopalvelut ja Itä-Suomen yliopiston LYY (luonnonvarat, ympäristö ja yhteiskunta) -instituutti, jonka edustajana olin itse mukana suunnittelemassa ja toteuttamassa kirjoituskilpailua. Valtakunnallisessa keruussa pyydettiin ihmisiä kertomaan vapaamuotoisesti Kolin, Petkeljärven, Patvinsuon ja Tiilikjärven kansallispuistoihin liittyvistä kokemuksistaan ja muistoistaan. Metsähallituksen tavoitteena oli saada tekstejä, joita voitaisiin hyödyntää Itä-Suomen kansallispuistojen opasteissa ja näyttelyissä. Joensuun perinnearkisto puolestaan halusi arkistoon tallennettavaksi paikallisiin kansallispuistoihin liittyvää perinnettä ja kertomuksia. LYY-instituutin osalta kirjoituskilpailulla tavoiteltiin Pohjois-Karjalan ympäristöön liittyviä tekstejä, joita eri alojen tutkijat voisivat käyttää tutkimusaineistonaan. Kirjoituskilpailuesitteessä pyrittiin aktivoimaan kirjoittajia vastaamaan kansallispuistoissa käynteihin liittyviin toimiin ja tapahtumiin liittyvillä kysymyksillä, kuten esimerkiksi: millaisia muistoja sinulla on puistoista eri vuodenaikoina? Tuntuuko joku kolikka puistoista sinulle erityisen rakkaalta? Millaisia retkiä olet tehnyt ja mitä retkilläsi koit? Käytitkö merkittyjä reittejä vai samoilitko omia teitäsi? Kirjoituskilpailuun osallistuvien tekstien tuli liittyä Itä-Suomen kansallispuistoihin mutta muuten kirjoittajille annettiin varsin vapaat kädet niin tekstin sisällön kuin muodonkin suhteen. Kirjoituskilpailun teema esitettiin lähtökohtaisesti kansallispuistojen virkistävyyttä ja elämyksellisyyttä korostavana. Keruukutsussa olevat maininnat tekstien mahdollisesta käytöstä Itä-Suomen kansallispuistojen opasteissa ja näyttelyissä, siis matkailun edistämisessä, sekä ”veikeimpien, mielenkiintoisimpien ja pysäyttävimpien” tekstien julkaisumahdollisuudesta varmasti kannustivat kirjoittajia suuntaamaan näkökulmaansa myönteisten luontokokemustensa muisteluun ja juuri niistä kirjoittamiseen. (*Terve metsä, terve vuori!* 2013.)

Kirjoituskilpailu oli käynnissä 1.2.–30.9.2013, ja siitä tiedotettiin muun muassa kilpailun järjestäjien internet-sivuilla, Itä-Suomessa ilmestyvissä paikallislehdissä sekä eri radiokanavilla. Kilpailusite lähetettiin myös SKS:n vastaajaverkostolle, esitteitä kiinnitettiin Itä-Suomen yliopiston ilmoitustauluille ja vietiin kansallispuistojen luontokeskuksiin ja taukotuille. Kilpailun tuomariston muodostivat

itäsuomalaiset kirjailijat Eeva Tikka, Marja-Leena Tiainen, Matti Kettunen ja Simo Hämäläinen sekä kansallispuistokummi Saimi Hoyer. Heidän tehtävänään oli valita kilpailuun osallistuvista teksteistä kolme parasta. Voittajille oli palkintona maksutomia majoituksia Itä-Suomen alueen kansallispuistoissa.

Kilpailuun osallistui 74 tekstiä (442 sivua), joiden ohessa arkistoon lähetettiin 100 kuvaa, lehtileikkeitä, piirroksia ja kortteja. Tekstejä tuli eri puolilta Suomea, eniten kuitenkin Itä-Suomesta. Kirjoittajista nuorin on 17- ja vanhin 83-vuotias. Noin kaksi kolmasosaa kirjoittajista on naisia ja loput miehiä. Tekstien kirjoittajat edustavat kirjallisesti suuntautuneita Kolin kävijöitä, jotka ovat kokeneet kirjoituskilpailuun osallistumisen mielekkääksi. Osa kirjoittajista lähetti kilpailuun kaksi tai jopa kolme tekstiä. Kirjoittajat eivät suoranaisesti ja systemaattisesti vastaa keruukutsussa esitettyihin, etupäässä muistin virkistykseksi tarkoitettuihin kysymyksiin, vaan ovat valinneet kertomansa asiat mielensä mukaan ja muotoilleet tekstinsä itse parhaaksi näkemällään tavalla. Eniten teksteissä kerrotaan Kolistä (30 tekstiä) ja Patvinsuosta (23 tekstiä), mutta joukossa on myös parisenkymmentä Tiilikjärven ja Petkeljärven kansallispuistoihin liittyvää tekstiä. Yleisimmin teksteissä keskitytään yhteen kansallispuistoon, mutta osa kirjoittajista kertoo samassa tekstissä eri puistoista. Kirjoituskilpailuun osallistuneet ovat retkeilyyn ja luonnossa liikkumiseen suuntautunutta joukkoa, joka vierailee usein kansallispuistoissa ja hyödyntää niitä virkistysalueina. Aihepiirin läheisyys ja palkintoina olleet kansallispuistojen majoituspaketit ovat myös varmasti motivoineet juuri tätä joukkoa kirjoittamaan kokemuksistaan. Kaikkia neljää kansallispuistoa käsittelevät tekstit keskittyvät huomiota herättävän painokkaasti esittämään maisemat ja luontokokemukset positiivisessa valossa, jolloin kerronnan keskiöön nostetaan kansallispuistojen esteettisyys ja elämyksellisyys ja jolloin mahdolliset luonnon herättämät negatiiviset kokemukset jäävät vähäisemmälle huomiolle tai jätetään kertomatta (vrt. Peltonen 2015).

Olen valinnut tutkimukseeni kaikki 30 Koliin liittyvää tekstiä, joiden kirjoittajista 21 on naisia ja 9 miehiä. Heidän ikäjakaumansa on sama kuin koko kirjoituskilpailuaineistossa. Kirjoittajien joukossa on eri alojen opiskelijoita, eläkeläisiä sekä työelämässä ja sen ulkopuolella olevia. Eri ammattialoista ovat edustettuina muun muassa toimisto-, rakennus- ja opetusalat sekä yrittäjät. Kaikki kirjoittajat eivät ole ilmoittaneet ikäänsä eivätkä sosiaalista taustaansa. Artikkelissa viitataan aineistoon kirjoittajan sukupuolen ja iän (jos on mainittu) ja asuinmaakunnan mukaan (esim. nainen 25 vuotta, Pohjois-Karjala). Kirjoituksista on luettavissa, että kertojien joukossa on sellaisia, jotka ovat käyneet Kollilla usein, osalla on siellä entisiä suvun maita ja rakennuksia, joillakin kesämökki tai mummola. Joillekin Koli on vuotuisten vierailujen matkakohde, toiset taas ovat käyneet siellä vain kerran.

Kolin kertomuksia tarkastellessani kiinnitän huomiota siihen, millä tavoin henkilökohtaiset käsitykset, kokemukset ja niistä kertominen ovat suhteessa hallitseviin kertomuksiin Kolistä ja millä muulla tavoin suhdetta Koliin luodaan. Tulkinnan apuvälineinä hyödynnän *kansallismaiseman* ja *koetun maiseman* käsitteitä, jotka ovat kertomuksissa keskeisessä merkityksessä. Olennaista on, mitä kerrotaan mutta myös, miten kerrotaan. Kyseessä on aiemmin tutkimaton aineisto, jonka syntymisen lähtökohtana eivät ole olleet johdannossa esittämäni tutkimuskysymykset.

Tutkimuskysymyksen syntymä syntyi vasta aineistoon tutustumisen jälkeen. Analyysini perustuukin aineistolähtöiseen sisällönanalyysiin, jossa etsin eri teksteissä ilmeneviä yhteneväisyyksiä ja eroja. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 105, 109–116.)

KANSALLISMAISEMA JA KOETTU MAISEMA

Kansallismaiseman käsite on verraten uusi, se vakiintui suomen yleiskieleen vasta 1900-luvun puolella. Se liittyy valtakunnallisen maisemansuojelujärjestelmän luomiseen ja tarkentui vuonna 1992 tarkoittamaan ympäristöministeriön kansallismaisematyöryhmän valitsemia 27 kansallismaisemaa eri puolilla Suomea. Kansallismaisemiksi valikoitui alueita, joilla on yleisesti tunnustettu merkitys kansallisessa kulttuurissa, historiassa ja luontokuvassa. Ne eivät ole tarkasti maastoon rajattuja alueita, mutta usein ne ovat erityisiä nähtävyyksiä, jotka pyritään säilyttämään mahdollisimman muuttumattomina. Kohteet jakautuvat kaupunkien ja taajamien, sisämaan, rannikko- ja merialueiden ja Pohjois-Suomen kohteisiin. Koli kuuluu vesistöjen tuntumassa oleviin sisämaan maisemakohteisiin, joihin sisältyy tyypillisesti myös maanviljelyskulttuuria, maaseutuasutusta ja kirkonkylä. (Palin 2004, 65; Halonen 2005, 46; Häyrynen 2005, 17–18; Kansallismaisemat.)

Kansallisen yhteisöllisyyden ja identiteetin puuttuessa on tyypillistä, että puutetta kompensoidaan menneisyyden ja perinteiden nostalgisilla tulkinnoilla ja mielikuvilla kuvitellusta kansasta ja sen kultaisesta menneisyydestä (ks. esim. Daniels 1989; Lowenthal 1985). Kansallisromantiikan ajan Suomessa, kuten muissakin Pohjois-Euroopan maissa (esimerkiksi Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa) ja Pohjois-Amerikassa, rakennettiin erämaisesta luonnosta nationalismin kytkeytyvä kansallinen konstruktio (Haila 2004, 50). Erämainen ja periferiassa sijaitseva luonto on aluetta, johon voidaan identifioitua ja jonka avulla voidaan konstruoida kuvaa kansasta, sen todellisesta ja kuvitteellisesta yhteisestä menneisyydestä ja kansanluonteesta. Romanttisessa hengessä kansa ikään kuin palautetaan sen luonnetta heijastelemaan, sivistyksen ulkopuolella olevaan alkuperäiseen luontoon. (Kauffman 1998, 667–668; ks. myös Häyrynen 2004, 24). Erämaisen luonnon on ajateltu ideologisten kansallisten käsitysten mukaan kuvastavan suomalaisten omaperäisiä ominaisuuksia, kuten luovuutta ja sitkeyttä (sisua) (von Bonsdorf 2005, 47). Luonto on otettu keskitetyksi hallintaan kansallis- ja luonnonpuistoissa, joiden tehtävänä on toimia luontomuseoina, häviämässä olevien lajien *sivilisaatioarkkeina*, kuten Ulrich Beck on todennut (Beck 1990, 64).

Kansallismaiseman ajatellaan olevan kansan yhteistä omaisuutta niin taloudellisessa kuin ideologisessa mielessä. Siihen kytkeytyvät ajatukset luonnon ja maiseman muuttumattomuudesta sekä menneisyyden säilömisestä, minkä myötä se saa vahvan symbolisen merkityksen. (Palin 2004, 65.) Yksittäiset kansallismaisemat ja niihin kytkeytyvät mielikuvat määrittävät viime kädessä suhteessa muista kansallismaisemista luotuun maisemakuvastoon. Mielikuvat eivät kuitenkaan ole pysyviä vaan niistä käydään jatkuvaa neuvottelua. (Häyrynen 2005, 21.) Kun erämaisen luonnon ja kansallisuuden yhteenkietoutumista painottavaa näkemystä on esitetty toistuvasti sanoin, kuvin ja tekstein eri yhteyksissä, siitä on muodostunut pitkän ajan kuluessa hallitseva kertomus, joka on säilynyt lähes muuttumattomana vahvojen kulttuuristen symbolimerkitystensä vuoksi.

Tutkimusaineistoni kertomuksissa Koli ilmenee koettuna maisemana, jonka merkitykset kietoutuvat kertojan omaan elämään ja henkilöhistoriaan, jolloin maisema ei ole ainoastaan havaittu näkymä. Näissä kertomuksissa maisemat esitetään siten kuin ne ovat kertojalle ilmenneet hänen elämänsä eri vaiheissa. Joskus voidaan kertoa vain yhdestä merkittävästä kokemuksesta, joskus taas elämänaikaisista maisemakokemuksista ja niihin liittyvistä mieleenpainuvimmista tapahtumista. On tyypillistä, että kokemukskertomuksissa esitetty maisema sisältää useita merkityksiä, joissa yhdistyvät yhtä aikaa visuaalinen näkymä, maantieteellinen alue ja kulttuurinen tapa nähdä ja jäsentää symboliympäristöä (Raivo 1999, 1). Käsitykset maiseman ja paikan olemuksesta (hengestä, tajusta) syntyvät historian, menneisyyden ja perinteen tiedostamisesta, mikä vaikuttaa maiseman kokemiseen ja siihen, millaisena se nähdään suhteessa itseen ja omaan identiteettiin (Raivo & Saarinen 2000, 6; Tuan 2006). Koetussa maisemassa aistit havaitsevat, ne ovat väylä maailmaan, mutta kielen ja kerronnan avulla tuotetaan ja tulkitaan merkityksiä, jotka tekevät maailmasta ja maisemista ymmärrettäviä, kulttuurisia todellisuuksia (Karjalainen 2006, 87). Koettu Koli on maisemiltaan ajallisesti monikerroksinen, moniaistinen ja henkilökohtainen ja siihen sekoittuvat käsitykset kansallismaiseman tiedollisista, ideologisista, symbolisista ja myyttisistä piirteistä. Näin ollen kertomuksissa erilaiset maisemakäsitykset eivät ole toisiaan poissulkevia tai vastakkaisia vaan pikemminkin yhteen kietoutuneita ja lomittaisia.

Tutkimusaineistossani olevien Kolin kansallispuistoon ja -maisemiin liittyvien kokemukskertomusten analyysin tuloksena olen ryhmitellyt kirjoitukset kansallismaiseman ja koetun maiseman suhteen kolmenlaisiin kokonaisuuksiin, joiden suhde hallitsevaan Koli-kertomukseen on toisistaan poikkeava. Kareliaanista ja maiseman erämaisuutta käsittelevät kokonaisuudet kiinnittyvät molemmat selkeästi osaksi kansallismaisemaa ja siihen liittyviä hallitsevia kertomuksia. Kolmannessa kokonaisuudessa puolestaan keskitytään luontoelämyksiin, joissa luonnon virkistävyyttä ja maiseman henkilökohtainen kokeminen määrittävät suhdetta Koliin.

KARELIAANINEN KOLI MAISEMAKOKEMUKSISSA

Tietyissä ympäristössä aiemmin toimineisiin ihmisiin ja yhteisöihin liittyvien muistojen ja kertomusten vuoksi maisema ilmenee alueella asuville mutta myös siellä vierailleville menneisyyttä täynnä olevana kertomuksena, jolloin se on paljon enemmän kuin vain havaittu luonnonalue ja kaunis näkymä (Ingold 1993, 152–153). Kollilla asuttaessa tai sinne varta vasten lähdeettäessä menneisyyden tuntua ei välttämättä tietoisesti tavoitella, mutta erityisesti korkeilta kallioilta katsottu ja autenttiseksi tulkittu fyysinen maisema herättää muistot ja mielikuvat sen todellisesta ja kuvitellusta menneisyydestä sekä ajatukset seudulla mahdollisesti aiemmin eläneistä ihmisyyhteisöistä, joihin maisema ikään kuin johdattellee identifioitumaan (ks. Hall 2003, 88–99). Esimerkiksi eräs tutkimusaineistoni kirjoittaja kertoo ensimmäistä kertaa Ukko-Kolin huipulla käydessään kokeneensa hämmentävän voimakkaan *déjà vu* -ilmiön, minkä johdosta hän tunsikin Kolin itselleen erityisen läheiseksi paikaksi. Kertomuksen perusteella hän tuntee hyvin Koliin liittyvän hallitsevan kertomuksen 1800-luvulla alueella liikkuneista karelianisteista, ja kertomus punoutuu osaksi hänen henkilökohtaista kokemustaan. Kolin huipuilta avautuva näkymä

kauas järvelle on saanut hänet kuvittelemaan alueella aiemmin asuneiden kaski-kulttuuria edustaneiden ihmisten elämää, johon hän kertoo samastuneensa:

Pienellä mielikuvituksella voin Kolin huipulla seisoessani kuvitella, kuinka idästä tul-
leiden vieraiden ruuhet uivat Pielisen yli ja suuntaavat kohti massiivisena kohoavaa
vuorta. Vuoren rinteillä leijuvat paikallisten asukkaiden kaskitulien savut. Ja pai-
kallisten asukkaiden valppaat vartiomiehet puolestaan tarkkailevat vuoren laelta
tulijoita saadakseen ajoissa selville, millä asioilla tulijat liikkuvat. [...] Kolin luonto
on säilytetty niin aitona, että Ukko-Kolin huipulla seisoessani voin aina kuvitella
itseni tuohivirsujalkaiseksi ja tuohikonttelkaiseksi karjalaisukoksi, joka ryhmy-
sauva kädessään tähyilee yli valtavan Pielisen ja kuuntelee tuulen suhinaa vaaran
rinteillä kasvavien kuusten oksissa. (Mies 62 vuotta, Pohjois-Karjala, 2013.)

Kirjoittajan mielikuvat idästä saapuvista ruuhista, paikallisten asukkaiden kaski-
savuista, tuohivirsuihin ja -kontteihin pukeutuvista karjalaisista miehistä voisi
hyvin olla kuvaus Pekka Halosen tunnetusta maalauksesta *Vainolaisia vastaan*
(1896), joskin taulussa miesten kantamien ryhmysauvojen tilalla on keihäät. Halo-
nen maalasi teoksensa Iittalan Kalvolassa, mutta sen lähtökohtana pidetään Juhani
Ahon *Panu*-romaanin (1897), jonka tapahtumat sijoittuvat Karjalaan ja joiden on
tulkittu kiinnittyvän erityisesti Koliin. (Ks. Fewster 2006, 232; Pekka Halosen tun-
nettuja teoksia – Halosenniemi; Knuutila & Timonen 2014, 118.) Kirjoittaja rajaa
vaarojen laella seistessään havaintonsa siihen osaan luonnon maisemaa, jonka
hän kokee pysyneen aikojen saatossa muuttumattomana: ”Kolin luonto on säi-
lytetty niin aitona”. Katseen rajaamisella voi sulkea pois ihmisen tekemiä muu-
toksia maisemassa. Nykypäivän luontokäsityksille on ominaista, että luonto koeta-
taan lähtökohtaisesti hyvänä, vain ihmisen toiminnan tai virheellisten toimintojen
aiheuttamat jäljet saattavat tehdä maisemaan sopimattomia säröjä, joihin voidaan
suhtautua kriittisesti. (Ks. Kinnunen 1981, 37–38; Carlson 2000, 72–75.) Luontoon
vapaa-ajallaan hakeutuvat matkailijat arvioivat ympäristöä tietoisesti esteettisesti,
erityisesti visuaalisesti, hakiessaan virkistystä ja elämyksiä (Gobster 2003, 103;
Tyrväinen ym. 2014, 99). Tällöin maisemassa mahdollisesti näkyvät sinne kuulu-
mattomiksi koetut asiat voidaan rajata näkökentän ulkopuolelle.

Koli-kertomuksissa toistuu, kuinka korkealta nähdyn maiseman koetaan tuovan
todentuntuisesti ja toistaen silmien eteen tunnettujen kansallistaiteilijoiden, eten-
kin Eero Järnefeltin, yli sata vuotta aiemmin maalaamat Kolin maisemat. Kerto-
muksissa Kolia katsotaan niiden antaman mallin mukaisesti ikään kuin tauluna:
”Samaisella retkellä nähtiin Mäkrävaara ruska-asuisena ja se näytti minun silmissä
upealta maalaukselta” (nainen 64 vuotta, Pohjois-Karjala, 2013). Paljon kuvattu ja
itse luonnossa nähty kansallismaisema koetaan eräänlaisena aikamatkana alueen
menneisyyteen, josta on kuultu kertomuksia. Suomalaisen taiteen kultakauteen
palaavat hallitsevat Koli-kertomukset näyttäisivät määrittävän maisemaan eläy-
tymistä nykypäivän kokemuskertomuksissa. Ne herättävät syvälle käyviä luonto-
elämyksiä, joissa yhdistyvät fyysinen ponnistelu luonnossa sekä mielikuvallinen
matka menneisyyteen ja sen herättämiin suomalaisuuteen kytkeytyviin kansallis-
tunteisiin. Eräs kirjoittaja kertoo retkeilynsä aikana Kolin laella tuntemistaan onnel-
lisuuden ja epätodellisuuden tuntemuksistaan: ”Olen hengästynyt fyysisistä pon-
nistuksista, kuin myös näkymistä edessäni, jotka saavat mieleni euforiseen tilaan.
Tunnelma on epätodellinen seisoessani taas paikalla, jossa taiteen suuret henget

ovat ennen minua seisoneet.” (Mies, Pohjois-Savo, 2013). Hän korostaa kerronnassaan maiseman herättämiä tunteita ja tuntemuksia, jotka tähdentävät esteettistä suuntautumista luontoon. Ei vain maiseman katselu etäältä vaan ruumiillinen ponnistelu metsässä aina hengästymiseen saakka ja tietoisuus maisemaan liittyvästä kulttuurihistoriasta syventävät hänen esteettistä elämystään (ks. Rolston III 2003, 39–40).

Tutkimusaineistoni teksteistä heijastuu, kuinka kansallisromantiikan aikana luotu malli katsoa ja kuvata Kolia jatkaa elämäänsä myös kansallispuiston opastuksessa ja sen myötä siellä vierailijoissa. Seuraavassa nuoren miehen kirjoittamassa tekstiesimerkissä tämä tulee hyvin esille, hänen kertoessaan käynnistään oppaan johdolla Kolin huipuilla:

Jylhää j y l h ä – mitä sitä sen kummempaa sanaa keksimään. Sitä tämä on: JYLHÄÄ. Jos tämä on kelvannut taiteilijoille, kareliaaneille, joilla on silmää ja korvaa, niin kyllä tästä tavan tamppaajallekin jotain lohkeaa, ainakin ensi alkuun mykistää. Ja lisää mykistää, kun kuulee, että tuolta alhaalta Pielistä pitkin on soudettu kahden kirkkoveneen voimin säveltäjän flyygeliä tänne ylämaisemiin, jotta inspiroitunut Sibbe on sitten saanut raiuttaa ilmoille synnyttämänsä. – Ja jos tuosta eteenpäin Akka-Kolin suuntaan kuljette, näette sen Eero Järnefeltin maiseman, viittoilee opas. (Mies, Pohjois-Karjala, 2013.)

Kirjoituksessa korkealta katsottu Kolin luonto ja maisemat näyttäytyvät kertojalle sinällään kokemuksen arvoisina, jylhinä nähtävyyksinä, mutta maisemaan liittyvät kertomukset kansallistaiteilijoista tekevät siitä hänelle aivan erityisen, entistä ”mykistävämmän”, kuten kertoja toteaa. Kirjoittajan kerronnasta voi havaita, että hän suhtautuu hieman huvittuneesti kertomuksiin tunnetuista taiteilijoista ”Sibestä” ja Järnefeltistä, mutta tarinoiden kuuleminen kuitenkin vahvistaa hänen esteettistä elämystään. Paikkaan ja sen menneisyyteen liittyvät tarinat liittävät sen laajempiin sosiaalisiin, historiallisiin ja poliittisiin prosesseihin, jotka auttavat maiseman äärellä olevaa sijoittamaan siihen itsensä ja näkemään alueen erilaisia ajallisia merkityskerrostumia (Cruiskhank 1998, 25–29; Ruotsala 2013, 198).

Jean Sibeliuksen tiedetään vierailleen Kolilla ensimmäisen kerran häämatkansa yhteydessä vuonna 1892 vaimonsa Aino Järnefeltin kanssa ja toisen kerran lankonsa Eero Järnefeltin kanssa syyskuun lopussa 1909. Jälkimmäinen vierailu teki Sibeliukseen erityisen syvän vaikutuksen, josta hän on kirjoittanut päiväkirjaansa: ”Kolilla! Elämäni suurimpia kokemuksia. Suunnitelmia. ‘La Montagne’ [Vuori!]”. Hänen päiväkirjamerkinnoistään ja kirjeistään on päätelty jälkimmäisen Kolin käynnin inspiroineen erityisesti hänen neljättä sinfoniaansa. (Tawastsjerna 2015, 2010–2011.) Koli-kertomusten kirjoittajien joukossa on erityisesti Sibeliuksen musiikista ja hänen Koli-yhteyksistään innoittuneita, jolloin säveltäjään liittyvät kertomukset ja musiikki sulautuvat osaksi heidän luontokokemustaan. Voimakkaimmillaan kuulut ja luetut kertomukset kansallisäveltäjästä sekä hänen musiikkinsa ovat voineet vaikuttaa Kolilla kulkijan henkisiin ja ruumiillisiin tuntemuksiin niin, että niistä on tullut olennainen osa maisemaan punoutunutta identiteettiä. Esimerkiksi seuraavassa tekstilainauksessa kertoja yhdistää kerronnassaan Kolin retkeilynsä aikana syntyneet tuntemuksensa ihaillemaansa säveltäjään ja hänen musiikkiinsa, joiden

myötä hän kokee vaeltaessaan voivansa samaistua Kolin maisemiin samalla tavoin kuin Sibeliuksen aikanaan:

Olin kiertänyt Kolin Herajärven kierroksen. Oikeastaan siihen reissuun minulla kiteytyi Sibeliuksen toinen sinfonia voimakkaimmin. Olin kulkenut 40 kilometrin vaellusreitillä koirani kanssa. Vaativa maasto, raskas rinka ja juomaveden puute reilun 20 asteen elokuun lämmössä saivat minut syvästi samaistumaan Sibeliuksen sielunmaisemaan. Silloin kun sävelkulku on epäröivä tai jopa riitasointuinen kuljin vastamäkeen tai muutoin vaikeata maastoa lähes maksimaalisella sykkeellä. (Nainen 47 vuotta, Pirkanmaa, 2013.)

Koko kertomuksesta käy selvästi ilmi, että kirjoittaja on lukenut Sibeliuksen elämästä ja Koliilla käynneistä ja liittää lukemansa voimakkaasti Koliin. Kirjoittaja tuo esiin tietävänsä Sibeliuksen saaneen inspiraation toiseen sinfoniaansa (1901–1902) Italian matkoiltaan (ks. myös Tawastsjerna 2015, 152) mutta sillä ei ole tässä yhteydessä erityistä merkitystä. Olennaista on, että kertoja kokee Kolin edustavan hänelle laajemmin ihailemansa kansallisäveltäjän mielenmaisemaa, johon haluaa itsekin samaistua ja näin jakaa Sibeliuksen kokemuksen. Kerronnasta voi havaita, että kansallispuistossa kulkeminen ei ole ollut kertojalle ainoastaan esteettistä luonnon ihailua, vaan välillä myös raskasta ja vaativaa. Hän ei kuitenkaan kritisoi luontoa eikä olosuhteita, pikemminkin vain toteaa, millaiset ne olivat, ja kertoo kohtaamiensa hankaluuksien vain syventäneen samaistumistaan Sibeliukseen. Luonnossa liikkuminen ja Kolin maisemaan liittyvien menneisyyden tapahtumien ja niihin palaavien hallitsevien kertomusten tuntemus ovat sitoneet hänet Kolin maisemiin voimakkaasti emotionaalisesti.

MAISEMAN ERÄMAINEN AUTENTTISUUS

Kolin ympäristö on muokkautunut vuosisatojen aikana monin tavoin ja iso osa muutoksista on ihmisten aikaansaannosta. Kansallisromantiikan aikaan Kolin alueen korkeilla vaaroilla kaskettiin, minkä johdosta osa alueen metsistä oli varsin tehokkaasti poltettuja ja viljeltyjä – paljaat kaskialueet ovat tallentuneet myös aikakauden maalauksiin ja valokuviiin (esimerkiksi Pekka Halosen *Koli* (1912) ja I. K. Inhan *Kolin panoraama* (1895)). Ihmisen luontoon jättämistä hyvin näkyvistä jäljistä huolimatta Kolin luontoa pidettiin erämaisena. Suomalaiseen erämaakäsitykseen on perinteisesti kuulunut erällä käynti, siis metsästyks, kalastus ja keräily. Vakinaisille leiripaikoille saatettiin rakentaa myös asumuksia. Erämaa ei siis suomen kielessä tarkoita puhtaasti ihmisten elinpiirin ulkopuolella olevaa koskematonta ja asumatonta villiä seutua, kuten esimerkiksi englannin *wilderness*, ruotsin *ödemark* ja saksan *Wildnis*. (Simola 2014, 78.) Suomen kielessä erämaa määrittyy alueen luonnonolosuhteiden, sen tarjoamien antimien ja ihmisen toiminnan mukaisesti, jolloin sillä on ollut tärkeä merkitys elannon takaajana (ks. Laurén 2014, 98.) Koliilla ihmisen jäljet näkyvät edelleen myös kansallispuistoalueella, jonka 3000 hehtaaria noin 1000 hehtaaria on istutus- tai kylvömetsiä tai ojitettuja soita. Lähellä luonnontilaa olevia metsiä on vain noin 350 hehtaaria. (Parviainen 2004, 5.) Nykyään maisema on metsävoittoinen mutta korkealta katsottaessa näkyvissä on myös muun muassa kansallispuistoalueen ulkopuolisia metsähakkuualueita, asuinrakennuksia, telemastoja, laskettelurinne ja Pielisen takana horisontissa näkyvä Uimaharjun sellutehdas.

On tyypillistä, että eri puolilla maailmaa kansallispuistoissa vierailijat yhdistävät kansallispuistot ja niiden maisemat lähes synonyymisesti erämaisuuuteen (Keiter 2013, 13). Tieto Kolistä kansallispuistona ja -maisemana on varmasti vaikuttanut myös Kolilla vierailijoiden tulkintoihin alueen maisemista, joita kuvataan eri teksteissä toistuvasti erämaisina. Vaikka ympäristössä on silminnähtävissä monenlaisia ihmisen jälkiä, niiden ei kerrota häiritsevän luonnon kokemista autenttisenä ja alkuperäisenä. Kertomuksista onkin tulkittavissa, että erämaisessa luonnossa saa olla myös nykyihmisen jättämiä jälkiä (esimerkiksi laavuja, polkuja, opaskylttejä), kunhan ne eivät nouse hallitsevasti tai häiritsevästi esiin maisemasta.

Koli-kokemuksista nousevat esiin maisemiin kohdistuvat odotukset. Kolin maisemien odotetaan olevan luonnonkauniita ja erämaisista mutta kansallispuiston ylläpitäjien edellytetään huolehtivan niistä niin, ettei sinne pääse syntymään esteettistä maisemakokemusta häiritseviä asioita. Esimerkiksi maiseman pitämistä riittävän avoimena ja kulkukelpoisena peräänkuuluttaa suurimman osan elämästään Kolin alueella elänyt kertoja, joka on nähnyt ja kokenut kotimaisemissaan vuosien saatossa tapahtuneet muutokset. Hän tuo kerronnassaan esiin harminsä kauniin maiseman menetyksestä ihmisten jätettyä raivaamatta rantametsien liiallisen kasvillisuuden:

Se minua harmittaa, kun tuo kaunis metsä ainakin rantamaisemilla villiintyy sel-laiseksi ryttöviidakoksi, ettei siellä voi ihmispoloinen liikkua silmiään puhkomatta, eläimistä puhumattakaan. Että jos se hoidettais niin kuin puistossa konsanaan, oishan se nätti, eikä rumentaisi kaunista maisemaa. Siellä kasvaisi niin marjat kuin sienetkin. (Mies, 69 vuotta, Pohjois-Karjala, 2013.)

Kertojan kokemukset ja esteettiset odotukset maisemalle edustavat hänen henkilökohtaisia käsityksiään. Esteettinen yhteys ympäristöön on kuitenkin samaan aikaan luonteeltaan sosiaalista, kulttuurista ja historiallista niin, että kokemukseen kuuluvat erottamattomasti myös alueeseen liittyvät tiedot, uskomukset, mielipiteet ja asenteet, jotka suuntaavat ympäristöön kohdistuvaa huomiota. Ne joko edesauttavat tai estävät näkemästä, havaitsemasta tai osallistumasta siihen, mitä ympäristössä tapahtuu, jolloin yksilöllinen sulautuu sosiaaliseen. Maiseman tarkastelu tai luontoelämyskään ei siis ole pelkkää yksilöllistä havainnointia, vaan siihen vaikuttavat sosiaaliset ja kulttuuriset mallit, jotka kutoutuvat osaksi ympäristösuhdetta. (Berleant 1991, 14; Berleant 2002, 9–11.) Yllä olevan kertomusesimerkin mukaan kansallispuiston metsien tulisi olla ihmisten ja eläinten saavutettavissa (kulkukelpoisia), niiden toivottaisiin olevan kauniita ja tarjoavan avoimia maisemanäkymiä (edellyttää metsänhoitotoimenpiteitä "hoidettais niin kuin puistossa konsanaan, oishan se nätti, eikä rumentaisi kaunista maisemaa") sekä olevan olemukseltaan mahdollisimman luonnollisia ("siellä kasvaisi niin marjat kuin sienetkin"). Kertojan näkemys mukailee siis osaltaan hallitsevia, menneisyyteen palaavia Koli-kertomuksia, joissa autenttinen erämaisuus ei tarkoita ihmisen toiminnan täydellistä ulossulkeamista, vaan se nähdään pikemminkin osana maisemaa. Kertojalle Kolin luonto ja erämaat merkitsevät myös kansallispuistoa ja -maisemaa, mutta samalla ne ovat osa hänen arkista toimintaympäristöään, jota eivät erityisesti määritä kansalliseen Koli-kuvastoon linkittyvät hallitsevat kertomukset.

Tutkimusaineistoni teksteissä on myös kertomuksia, joissa erämaisia Kolin maisemia luonnehditaan toistuvasti kansallisuuteen viittaavilla kuvauksilla (*isänmaa, kotimaa, kansallismaisema*), jotka liitetään samanaikaisesti maiseman elämykselliseen ja esteettiseen kuvaukseen. Kolin vaaroilta katsotulle maisemalle annetaan kerronnassa tunnekylläisiä, jopa pateettisia merkityksiä varsinkin silloin, kun maisemat ovat olleet olennaisena osana kertojan elämän eri vaiheissa. Maisemaan liittyviä tunteita ilmaistaan sitä vahvemmin, mitä voimakkaammin ne kytkeytyvät tärkeisiin sosiaalisiin suhteisiin ja tilanteisiin, kuten seuraavassa tekstiesimerkissä:

Koko elämäni olen saanut viettää Pielisen Karjalassa ja Koli on minulle kuin sydän, koto, elämän alkua ja juuri. [...] Tuntuu, että Ukko-Kolin laelta tai Mäkrävaaralta katsellessani näen kaiken: Isänmaani, pienen elämäni koko kirjon, jopa tulevaisuuden. Siellä olen siskoni kanssa laulanut kaihoisia suomalaisia lauluja ja ihailut erämaata, katsellut auringonlaskua yhdessä ulkomaalaisten vieraitteni kanssa. Vien sinne lapseni keskikesän ollessa kauneimmillaan ja joskus talven purevassa pakkasessa, kun tykkylumipuut seisovat rinteillä kuin jättimäiset patsaat. Toivon tämän saman rakkauten siirtyvän lapsiini ja jälkipolville ikuisesti. (Nainen 38 vuotta, Pohjois-Karjala, 2013.)

Käsitys erämaasta rajana kulttuurin ja luonnon sekä menneisyyden ja nykyisyyden välillä linkittyy Kolin kokemukset kertomuksiin, joissa kansallispuiston luonto näyttäytyy ikään kuin toisena, modernin elämänmenon ja ihmisyhteisöjen ulkopuolella olevana suljettuna maailmana. Erämaisessa luonnossa voidaan muistella ja kuvitella siellä joskus vallinnutta kulttuuria ja esiäitien ja -isien elämää. Kauempana maiseman rajoilla näkyvät nykyisen modernin kulttuurin merkit, jotka korostavat eroa pysähtyneisyyttä edustavan kansallispuiston menneisyyden maisemaan. Nykyisyys ja menneisyys ovat havaittavissa yhtä aikaa, mikä antaa mahdollisuuden ylittää niiden välinen ajallinen ja kulttuurinen raja turvallisesti juuri silloin, kun se itselle sopii. Tämä tulee hyvin esiin Kolin alueella elämänsä viettäneen naisen toteamuksesta, jossa linkkitornin valon viestimä ”maailma” edustaa hänelle tätä päivää: ”Aina vilkkuu vaaran takana valo linkkitornista. Se on kotoinen valo, josta tiesi ja tietää, että maailma on läsnä, vaikka onkin kaukana, kansallispuiston vierellä.” (Nainen 49 vuotta, Pohjois-Karjala, 2013.) Ajallisen rajan lisäksi kertomus tähdentää linkkimaston merkitsemää luonnon ja kulttuurin välistä rajaa; kansallispuisto kuuluu luonnolle, kun taas ihmisen rakentama linkkimasto edustaa kulttuuria.

Tutkimusaineistossa tulee esiin kokemuksia minuuden kadottamisesta, kun eletään ihmisyhteisöissä kaukana autenttisuudesta luonnosta. Vastaavanlaiset ajatukset olivat esillä myös kansallisromantiikan aikana. Tuolloin luonto ja luonnollisuus nähtiin hyväksi ihmiselle, kun taas yhteiskunnan ajateltiin rappioittavan ja tuhoavan autenttisuuden. Autenttista luontoa etsittiin erämaisesta luonnosta, joka sijaitti ihmisasutusten ulkopuolella. (Löfgren 1991, 53–57.) Nykypäivän Koli-kokemuksissa kerrotaan, kuinka kansallispuiston metsän rajan ylitettyä voi tuntea samastuvansa luontoon ja pääsevänsä samalla lähemmäs itseään. Kuten kansallisromantiikan aikana, myös nykyään metsät ja korkeat vuoret herättävät kunnioitusta ja ylevyyden tunnetta. Vuoren huippu toimii romanttisen tarkastelijan jalustana tarjoten korkealta nähdyn perspektiivin ympäristöön, mikä mahdollistaa samalla kohottautumisen korkeammalle tietoisuuden ja tajunnan tasolle. Korkealta myös voidaan katsoa pitemmälle ja tarkemmin kuin matalalla

liikuttaessa. (Sepänmaa 2010, 35; Jones 2011, 173.) Tieto alueen historiallisesta ja ekologisesta menneisyydestä sekä paikkaan liittyvät tarinat vaikuttavat mielikuviin siitä, millainen paikka Koli on mahdollisesti ollut, miten maisemaa havainnoidaan paikan päällä ja millaisia esteettisiä elämyksiä se saa kokijassaan aikaan. Tällä tavoin sekä tietoon että tunteisiin liittyvät seikat vaikuttavat ympäristösuhteen muotoutumiseen ja tapaan suuntautua luontoon. (Ks. Eaton 2003, 100–101; Gobster 2003, 112, 119.) Koli-kertomusten perusteella useimmat kirjoittajista ovat tietoisia paitsi alueen kulttuurisesta myös luonnontieteellisestä menneisyydestä, kuten esimerkiksi 2,6 miljardia vuotta vanhasta Kolin kallioperästä. Tämä tieto herättää mielikuvat paikan ikaikaisuudesta ja menneiden sukupolvien ketjuun kuulumisesta, mitä pohditaankin kertomuksissa pääsääntöisesti silloin, kun kuvataan liikkumista ja olemista Kolin huipuilla.

Lähden alas tuhansien jalkaparien ennen minua silottamalta kalliolta, jolle muinaiset esivanhempamme ovat polvistuneet kädet yhteen liitettynä, katse ylös Ukko Ylijumalan puoleen luotuna ja katselen ympärilläni levittyviä miljoonia vuosia tällä samalla paikalla seudun keskipisteenä olleita paljaspäisiä kallionselänteitä. Kaikki muu, varjoisten notkelmien kasvit, puut ja eläimet katoavat, vain nämä kalliit pysyvät, ikuisesti. Tämä kuvitelmiä ja tosiasioita ristiriita saa ajatukseni elämään, herättää hartaan kunnioituksen tätä paikkaa kohtaan. Täällä tajuaa oman pienuutensa. Täällä luonnon ikuisella alttarilla oppii suhteuttamaan asiat luonnon ja itsensä kanssa. (Mies, Pohjois-Savo, 2013.)

Yllä olevan tekstiesimerkin kertoja tuntee Kolin kallioperän ajallisen historian sekä kertomukset alueella mahdollisesti vuosisatoja aiemmin eläneistä muinaissuomalaisista, joille korkeiden vaarojen kerrotaan olleen pyhä paikka. Nämä vanhat kertomukset yhdistettynä vakaalla ja muuttumattomalla kalliolla olemiseen ovat auttaneet kertojaa luomaan kuvaa maiseman ajallisesta ja kulttuurisesta kerroksellisuudesta. Näin kertoja rakentaa henkilökohtaista suhdettaan Koliin ottamalla kokemuksiinsa vaikutteita Kolin hallitsevista kertomuksista, joissa korkealta vaarojen päältä avautuvat maisemat esitetään suomalaisten kulttuurisen menneisyyden symboleina.

ELÄMÄÄ JA ELÄMYKSIÄ VAAROJEN ALAPUOLELLA

Kirjoituskilpailuaineistossa on mukana myös tekstejä kirjoittajilta, jotka ovat asuneet Kolin alueella tai sen läheisyydessä jo ennen kansallispuiston perustamista. Näissä kirjoituksissa vanhimmat kirjoittajat palaavat muistoissaan aina viime sotia edeltäneeseen aikaan kuvaten tavallista suomalaista maalaiselämää, jossa metsätetään, kalastetaan, tehdään metsä- ja maataloustöitä pelloilla, metsissä ja karjan parissa ja käydään koulua hankalien kulkuyhteyksien päästä. Kuvaukset voisivat sijoittua mihin tahansa itäsuomalaiseen maaseutupaikajääseen. Paikallisille asukkaille Kolin alue on tullut monin tavoin tutuksi elämän aikana ja luonto näyttäytyy heille sekä elinympäristönä että arvokkaana maisemana. Kerronnasta ja sen positiivisesta sävystä voi päätellä, että useimmille kirjoittajille kansallispuiston ja -maiseman erityisyys antaa luonnolle lisäarvoa, alueen yrittäjille myös taloudellisesti turismin myötä. (Vrt. Uusitalo & Assmuth 2013, 63–64.) On kuitenkin syytä pitää mielessä, että tutkimusaineistossa mukana olevien Koli-kertomusten lähtökohtana on ollut osallistua kirjoituskilpailuun, jonka yhtenä tavoitteena oli käyttää saatuja tekstejä

kansallispuistojen matkailun edistämisessä. Näin ollen Kolin kansallispuistoon kriittisesti suhtautuvat ovat todennäköisesti jättäneet osallistumatta kirjoituskilpailuun.

Lähes kaikista tutkimusaineistoni teksteistä löytyy viittauksia hallitseviin Koli-kertomuksiin mutta liikuttaessa vaarojen alapuolella, hallitsevat kertomukset näytetään etupäässä sivujuonteina tai -mainintoina nousematta kertojan luontokokemuksen määrittäjäksi tai kertomusten keskiöön. Kertomuksista kuitenkin havaitsee, että etenkin Kolin taiteilijamenneisyys on ollut tiedossa jo ennen kansallispuiston syntyä, kuten esimerkiksi joensuulaisen naisen muistoissa, joissa hän palaa ensimmäiseen käyntiinsä Koliilla vuonna 1943: “[Kolille; lisäys KL] tultua kii- pesimme Ylämajalle ja sieltä ylös Ukolle näköalaa katsomaan. Kuljeskelimme vielä Kallen-Gallelan koivikossa mansikoita syömässä.” (Nainen 82 vuotta, Pohjois-Karjala, 2013.) Akseli Gallen-Kallelan nimen mukaan tunnetussa koivikossa käynti jää kuitenkin maininnan tasolle, kertoja ei kuvaile sitä sen enempää, eikä tekstissä ole muita viittauksia alueen kansalliseen menneisyyteen, vaikka kertoja muistelee myös Kolin huipuilla käyntiä.

Kertomuksissa korkealta katsottavien kansallismaisemien ohella Kolin erityisyytenä pidetään sen kulttuurimaisemia, joiden ylläpitämisessä vaalitaan vanhoja työta- poja: alueella kasketaan vuosittain, ahoja niitetään ja vanhoissa pihapiireissä lai- duntavat suomenlampaat ja kyyttölehmät (Kansallispuisto Koli). Kuten useimmissa muissakin Suomen kansallispuistoissa myös Koliilla on Metsähallituksen ylläpitä- miä opastettuja retkeilyreittejä ja luontopolku, kota-, laavu- ja tulentekopaikkoja sekä vuokrakämppiä. Siellä toimii myös useita matkailupalvelujen tarjoajia, joiden kautta voi varata esimerkiksi mökki- ja leirintäaluemajoitusta, luonto-opastusta ja muita luontomatkailupalveluja.

Tutkimusaineistoni teksteissä Koliille vapaa-aikanaan virkistysmielessä suuntaavat paikalliset asukkaat, retkeilijät ja maiseman katselijat tavoittelevat Monica Lüthjen (2005) kuvaamaa mukavuusmaisemaa. Tällaisessa maisemassa nähdään tärkeinä vapauden tunteen, kiireettömyyden, hiljaisuuden, esteettisyyden ja autenttisuuden kokeminen, joita edesauttavat menneisyyden ja perinteikkyyden läsnäolo. (Lüthje 2005.) Huipuille kiipeämisen lisäksi kertomisen arvoisena esitetään veneily- ja melontamatkat Pielisellä, vaellusretket merkityillä retkeilyreiteillä, käynnit alueen rotkoissa, harjuilla, luolissa, kivenlohkareilla ja hoidetuissa perinnemaisemissa. Kertomuksissa muistellaan myös eri paikkoihin liittyviä kansanperinteestä tut- tuja uskomus- ja paikallistarinoita, joita on kuultu nähtävyyksiä esitteleviltä luon- to-oppailta tai luettu Kolin esitteistä.¹ Teksteistä on tulkittavissa, että tarinat ovat lisänneet Koliilla kävijöiden luontokokemuksen elämyksellisyyttä ja kiinnostusta alueeseen. Käynnit ovat selvästi olleet mieleenpainuvia, mutta korkealta koettuihin maisemakokemuksiin verrattuna ne eivät ole herättäneet samalla tavoin tai lain- kaan miellelyhtymiä hallitseviin Koli-kertomuksiin.

Useissa teksteissä kerrotaan käynneistä Kolin hotellirakennuksen pohjoispäädyssä sijaitsevalla uhrialkeamaksi kutsutulla isolla siirtolohkareella. Kivi kuuluu turisteille

1 Kolin nähtävyyksiä esittelevillä Metsähallituksen internet-sivuilla on myös alueen eri paikkoihin liittyviä tarinoita (ks. Kolin nähtävyydet).

esiteltäviin nähtävyyksiin. Sen esittelyyn liittyy yleensä paikallistarinaksi tunnistettava kertomus ylpeästä Annikista, joka ei uhrannut kivenrakoon ja rangaistukseksi menetti sinne kihlasormuksensa ja samalla onnensa. Eräs kirjoittaja toteaa tämän tarinan yhteydessä: "Uhrikiven luona Mirja kertoi sen historiasta, jonka todenperäisyydestä ei ollut varmuutta". Sama kertoja jatkaa oppaan esitellessä hänelle ja ystäväseurueelleen myös Paha-Kolin kärjäkiviä, joihin liitetään kertomus pahan tekijöiden syöksemisestä sidottuina alas vuorelta. Kirjoittaja muistaa tämän kuten uhrihalkeamaankin liittyvän tarinan hyvin, hän on selvästi ollut kiinnostunut niistä, vaikka toteaa lopuksi: "Epäilin vähän tämänkin kulttuurihistoriallisen tarinan todenperäisyyttä." (Nainen 51 vuotta, Lappi, 2013.)

Tutkimusaineistoni kertojat kirjoittavat myös elämuskertomuksia Kolin kansallispuiston alueella sijaitsevasta 33 metriä pitkästä lohkareluolasta, Pirunkirkosta. Luola on ahdas ja vaikeakulkuinen ja sinne mennään turvallisuussyistä useimmiten oppaan johdolla. Isojen kivien lomassa kuljetaan hämärässä, välillä kyyryssä, kontaten ja ryömienkin. Luolassa käynneistä kerrotaankin ruumiillisesti ja henkisesti elämyksellisinä tapahtumina. Kalliolohkareiden lomassa on syntynyt tunne suojassa ja piilossa olemisesta mutta samalla kivien suuruus, ahdas tila ja ihon raapiutuminen kiviä vasten ovat aiheuttaneet luonnon armoilla olemisen ja pelon tunteita. Pirunkirkossa käynnit kuvataankin sankarillisina "uskalsinpas!"-selviytymiskokemuksina. (Ks. Kainulainen 2010, 189; Sepänmaa 2010, 34.) Jääkauden aikana muodostuneen luolan jättimäiset kivet ja kallio symboloivat pysyvyyttä ja ne ovat herättäneet myös kunnioitusta; vaikka ympärillä kaikki muuttuisi, kallio on ja pysyy. Kallio ja luolat herättävät myös mielikuvia sinne kätkeytyneestä Kolin muinaisesta menneisyydestä, kuten esimerkiksi Pirunkirkossa vierailleen miehen pohdinnoissa:

Mutta kotimaan kallio teki meihin suuren vaikutuksen. [...] Millainen ihminen tähän loukkoon on ensimmäisenä tiensä löytänyt? Onko siitä kauan? Ainakin hän on ollut hyvin rohkea ihminen. Tai sitten hyvin peloissaan oleva, joka etsii piilopaikkaa. Piilopaikaksi tämä olisi voinut olla mitä parhain. Maailman myrskyissä esi-isät ovat joutuneet pakenemaan vainolaisia ja joskus myös toisiaan. Eikö täällä olisi ollut oivallinen turvapaikka? Onko täällä joskus majoillut joku? (Mies 42 vuotta, Pohjois-Karjala, 2013.)

Kaikki tutkimusaineistoni Koliin liittyvä kerronta ei viittaa suoraan hallitseviin kertomuksiin, vaan kertomukset kiinnittyvät kirjoittajien henkilökohtaisiin kokemuksiin, virkistykseen toimintaan ja ajanviettoon luonnossa. Näissäkin kertomuksissa saatetaan vierailta muun muassa alueen nähtävyyksipaikoilla, joilla on merkittävä osa Kolin hallitsevassa kertomuksessa. Ne eivät kuitenkaan ole keskeisiä kokemuskertomuksissa vaan jäävät pikemminkin maininnan tasolle, kuten esimerkiksi Kolille perheensä kanssa tekemäänsä retkeä muistelevan kertojan tekstissä:

Karjalan luonto oli sekoittanut pääni täysin. Ilmoitin pitkän patikoinnin jälkeen lähteväni sunnuntai-aamuna kiertämään Huippujen kierroksen ennen aamiaista. Minä, joka vihaan aikaisia aamuherätyksiä yli kaiken. Äitini lupasi lähteä mukaan ja miesväen mukanaoloa ei edellytetty. Kumma kyllä, aamulla olimme kaikki Ukko-Kolin huipulla katsomassa maisemia. Siirryimme huipulta toiselle. Totesimme Paha-Kolilta olevan kauneimmat maisemat, sillä siellä eivät puunlatvat häirinneet näkymää. (Nainen 29 vuotta, Satakunta, 2013.)

Toiselta puolelta Suomea varta vasten Kolille ja sen tunnetuille maisemapaikoille matkustaneen kertojan kokemukset viestivät luonnon kokemisesta erityisen elämyksellisenä. Mutta tekstissä ei ole viittauksia hallitseviin Koli-kertomuksiin, vaikka kertoja on todennäköisesti ollut niistä tietoinen valmistautuessaan Kolin matkaan ja mainitsee innostuneensa ("sekoittaneensa päänsä") "Karjalan luonnosta". Hän on kokenut luonnon ja maisemat elämyksellisinä ennemminkin niiden vastatessa hänen maisemalle asettamiinsa visuaalisesti havaittaviin esteettisiin odotuksiinsa kuin kansallisten merkitystensä vuoksi.

LOPPUPÄÄTELMÄT

Koliin liittyvät kokemuskertomukset pitävät sisällään eri perspektiiveistä – korkealta, matalalta, vedestä ja maalta – havainnoidun ja eri aikakausina kuvatun Kolin kansallispuiston ja -maiseman. Kertomukset paljastavat hämmästyttävän selkeästi, kuinka ylhäällä Kolin huipuilla liikuttaessa ja maisemaa katsottaessa eri kertojien kuvaukset linkittyvät toistuvasti maiseman herättämään kansallistunteeseen ja kansallisromantiikan aikana alkunsa saaneisiin ja edelleen ylläpidettyihin Kolin hallitseviin kertomuksiin. Henkilökohtaisissa kokemus- ja elämyskertomuksissa otetaan vaikutteita eritoten kansallistaiteilijoihin (Järnefelt ja Sibelius) ja karelianismiin liittyvästä rakennetusta menneisyyskuvasta. Ne suuntaavat nykypäivänkin Kolilla kävijöiden havaintoja ja antavat mallin maiseman havainnoinnille ja kokemisen tavoille. Maisemaan identifioitumisen ja kansallistunteen välittäjinä toimivat siis juuri ne kertomukset, joita myös Kolin markkinoinnissa ja opastuksessa yhä hyödynnetään. Kirjoituskilpailuun osallistuneet ovat lähes yksinomaan myönteisesti Kolin kansallispuistoon suhtautuvia retkeilijöitä, paikallisia asukkaita ja mökkeilijöitä. Näiden kirjoittajien luontokokemuksille ja -elämyksille Kolin kansallispuistolle ja sen kansallismaisemien menneisyydelle luotu Suomen taiteen kultakauteen painottuva hallitseva kertomus antaa lisää syvyyttä. Siihen suhtaudutaan kriittikömmästä niin, että siitä on muodostunut ikään kuin elimellinen osa Kolin kokemusta ja kansallismaisemaa.

Kun kertomuksissa ollaan vesillä Pielisellä, maalla vaarojen alapuolisissa metsissä, luolissa ja ahoilla, korostuvat niissä kertojien toiminnalliset kuvaukset ja tuntemukset. Vaikka matalalta katsottu maisema on mieleenpainuva ja se voidaan kokea hätkähdyttävän kauniina ja elämyksellisenä, sitä ei varsinaisesti kytkeä kansallisuuden mielikuviin. Matalalta nähty Koli on paikallisempi, sitä kuvaillaan kotoisammin. Hoidetut perinnemaisemat kotieläimiseen koetaan tärkeänä kulttuuriperintönä ja ne saavat miettimään alueella aiemmin eläneiden ihmisten arkea. Näihin maisemiin ei kuitenkaan liitetä samalla tavoin arjen yläpuolelle kohottavien hallitsevien Koli-kertomusten eetosta, kuin Kolin huippuihin.

Vaikka jokainen tarkasteleman Kolin kokemus- ja elämyskertomus on yksilöllinen, ovat kerrotut maiseman herättämät tuntemukset ja luonnehdinnat hyvin toistensa kaltaisia ja ne kertovat kulttuurisesta tavastamme suhtautua ja suunnata havaintojamme kansallismaisemiin. Kuvauksissa pääsääntöisesti ihailaan maisemaa ja kerrotaan siitä positiivisessa hengessä. Kertomuksissa liikutaan usein perheen, ystävien ja tuttavien kanssa, jolloin kerronta keskittyy tyyppillisesti toimintojen

kuvaukseen. Mutta kertojien liikkua Kolin huipuilla yksin tai itselle tärkeiden ihmisten seurassa ja kuvaillessa maisemien herättämiä tuntemuksia kerronta muuttuu tunteelliseksi, toisinaan jopa pateettiseksi. Tällöin samastutaan voimakkaasti Kolin menneisyydestä kertoviin hallitseviin kertomuksiin, jotka johdattavat ajatukset suuriin kulttuurisiin kysymyksiin; identifioitumaan suomalaisuuteen ja alueella aiemmin eläneisiin ihmisiin. Näin ei tietystikään tapahdu kaikille Kolin kävijöille, eivätkä kaikki tartu Kolin kansallisromanttisesti sävyttyneisiin kertomuksiin henkilökohtaisesti niin, että ne määrittäisivät heidän suhdettaan Kolin maisemiin. On myös otettava huomioon, että suurin osa tutkimusaineistoni kirjoittajista on Itä-Suomesta ja Pohjois-Karjalasta, ja heille Kolin alueen historia on tullut tutuksi pitkän ajan kuluessa.

Tutkimus osoittaa usein toistettujen hallitsevien kertomusten, niin suullisten, kirjallisten kuin kuvallistenkin, välittämän voiman eri paikoille ja maisemille annettujen merkitysten ja mielikuvien luomisessa. Maisemiin punoutuvilla ja tietoisesti punotuilla kertomuksilla luodaan ja ylläpidetään halutunlaista tapaa suhtautua ja kokea luonto. Usein toistetut kertomukset kanonisoiduvat niin, että niiden lähtökohtien ja moniulotteisten merkitysten perään ei juuri kysellä, kun sille ei nähdä tarvetta. Kolin kansallismaisemiin liittyvät mielikuvat luonnosta ja alueen kulttuurisesta menneisyydestä ovat niin vahvoja, että ne tuskin tulevat väistymään, päinvastoin niitä vahvistetaan alueen matkailullisen houkuttelevuuden lisäämiseksi. Luonto ja sen monimuotoisuus voidaan kokea tärkeinä ja arvokkaina, mutta vasta siihen liittyvät kertomukset menneisyyden ihmisten ja yhteisöjen toimista, uskomuksista ja elämästä tekevät siitä erityisen ja säilyttämisen arvoisen. Tutkimusaineiston kertomusten perusteella on tulkittavissa, että hallitsevat kertomukset Kolistä herättävät osallisuuden tunteen kansallispuistossa kävijöissä; maisema ei ole mikä tahansa maisema vaan *meidän, suomalaisten* maisema, johon liittyy yhteinen kulttuurinen menneisyys, olkoon se sitten todellinen tai kuviteltu.

TUTKIMUSAINEISTOT

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkiston Joensuun perinnearkisto, Joensuu – *Kansallispuistokeruu 2013*.

KIRJALLISUUS

- Andrews, Molly** 2004: Opening to the original contribution. Counter-narratives and the power to oppose. – Bamberg, Michael & Andrews, Molly (eds.), *Considering Counter-Narratives. Narrating, Resisting, Making sense*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 1–6.
- Beck, Ulrich** 1990: *Riskiyhteiskunnan vastamyrryt. Organisoitu vastuuttomuus*. Tampere: Vastapaino.
- Berleant, Arnold** 1991: *Art and Engagement*. Philadelphia: Temple University Press.

- Berleant, Arnold** 2002: Introduction: Art, Environment and the Shaping of Experience. – Berleant, Arnold (ed.), *Environment and the Arts. Perspectives on environmental aesthetics*. England: Ashgate Publishing Limited.
- von Bonsdorf, Pauline** 2005: Eletty ja mielletty maisema. – Halonen, Tero & Aro, Laura (toim.), *Suomalaisten symbolit*. Jyväskylä: Atena. 44–48.
- Carlson, Allen** 2000: *Aesthetics and the environment. The appreciation of nature, art and architecture*. London: Routledge.
- Cruikshank, Julie** 1998: *The Social Life of Stories. Narratives and Knowledge in the Yokon Territory*. Lincoln: University of Nebraska Press & Vancouver: UBC Press.
- Daniels, Stephen** 1989: *Fields of Vision: Landscape Imagery and National Identity in England and the United States*. Cambridge: Polity Press.
- Eaton, Marcia Mulder** 2003: Fakta ja fiktio luonnon esteettisessä ymmärtämisessä. – Sepänmaa, Yrjö, Heikkilä-Palo, Liisa & Kaukio, Virpi (toim.), *Metsään mieleni*. Helsinki: Maahenki Oy. 91–101.
- Enges, Pasi** 2014: Myyttisiä maisemia ja uskomuksellisia ympäristöjä. Kansanuskontutkimuksen näkökulmia ympäristömytologiaan. – Knuuttila, Seppo & Piela, Ulla (toim.), *Ympäristömytologia*. Helsinki: SKS. 89–106.
- Fewster, Derek** 2006: *Visions of Past Glory. Nationalism and the Construction of Early Finnish History*. Helsinki: SKS.
- Freeman, Mark** 2006: Life "on holiday"? In defence of big stories. – *Narrative Inquire* 16(1): 131–138.
- Gobster, Paul H.** 2003: Ekologinen estetiikka metsämaiseman hoidossa. – Sepänmaa, Yrjö, Heikkilä-Palo, Liisa & Kaukio, Virpi (toim.), *Metsään mieleni*. Helsinki: Maahenki Oy. 103–119.
- Haila, Yrjö** 2004: *Retkeilyn rikkaus. Luonto ympäristöhuolen aikakaudella*. Helsinki: Kustannus Oy Taide.
- Hall, Stuart** 2003: Kulttuuri, paikka, identiteetti. – Lehtonen, Mikko & Löytty, Olli (toim.), *Erilaisuus*. Tampere: Vastapaino. 85–128. [1995.]
- Halonen, Tero** 2005: Kansallismaisemat. – Halonen, Tero & Aro, Laura (toim.), *Suomalaisten symbolit*. Jyväskylä: Atena. 46.
- Hyvärinen, Matti** 2007: Kertomus ja kertomuksen rajat. – *Puhe ja kieli* 27(3): 127–140.
- Häyrynen, Maunu** 2004: A periphery lost: the representation of Karelia in Finnish national landscape imagery. – *Fennia* 182(1): 23–32.
- Häyrynen, Maunu** 2005: *Kuvitettu maa. Suomen kansallisen maisemakuvaston rakentuminen*. Helsinki: SKS.
- Ingold, Tim** 1993: The Temporality of the Landscape. – *World Archaeology* 25(2): 152–174.
- Jones, Owain** 2011: Materiality and Identity – Forests, Trees, and Senses of Belonging. – Ritter, Eva & Dainis, Dauksta (eds.), *New Perspectives on People and Forests*. Dordrecht: Springer Netherlands. 159–177.
- Kainulainen, Pauliina** 2010: Kivisymboliikka raamatussa ja kristillisessä perinteessä. – Sepänmaa, Yrjö, Heikkilä-Palo, Liisa & Kaukio, Virpi (toim.), *Jalo kivi*. Helsinki: Maahenki Oy. 189–193.
- Kansallismaisemat** [online]. < <http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Maisemat/Kansallismaisemat> > [17.6.2015]

- Kansallispuisto Koli** [online]. Metsähallitus. < <http://julkaisut.metsa.fi/assets/pdf/lp/Esitteet/kolifin.pdf> > [17.6.2015.]
- Karjalainen, Pauli Tapani** 2006: Topografinen paikan tulkinta. – Knuuttila, Seppo, Laaksonen, Pekka & Piela, Ulla (toim.), *Paikka. Eletty, kuviteltu, kerrottu*. Helsinki: SKS. 83–92.
- Kaufmann, Eric** 1998: "Naturalizing the nation": the rise of naturalistic nationalism in the United States and Canada. – *Comparative Studies in Society and History* 40(4): 666–695.
- Keiter, Robert B.** 2013: *To Conserve Unimpaired: The Evolution of the National Park Idea*. Washington: Island Press.
- Kinnunen, Aarne** 1981: Luonnonestetiikka. – Kinnunen, Aarne & Sepänmaa, Yrjö (toim.), *Ympäristöestetiikka*. Helsinki: Gaudeamus. 35–56.
- Kolin kansallispuisto** [online]. < <http://www.luontoon.fi/koli> > [17.6.2015.]
- Kolin nähtävyydet** [online]. < <http://www.luontoon.fi/koli/nahtavydyt> > [17.6.2015.]
- Koski, Kaarina & Ukkonen, Taina** 2007: Saatteeksi: Folkloristiikka ja kertovat tekstit – *Elore* 14(1): 1–6 [online]. < http://www.elore.fi/arkisto/1_07/kou1_07.pdf > [17.6.2015].
- Knuuttila, Seppo & Timonen, Senni** 2014: Vuorten myytit ja mytologiat. – Knuuttila, Seppo & Piela, Ulla (toim.), *Ympäristömytologia*. Helsinki: SKS. 109–119.
- Laurén, Kirsi** 2006: *Suo – sisulla ja sydämellä. Suomalaisten suokokemukset ja -kertomukset kulttuurisen luontosuhteen ilmentäjinä*. Helsinki: SKS.
- Laurén, Kirsi** 2014: Erämaisen luonnon jäljillä. Kertomuksia Patvinsuosta. – Björn, Ismo (toim.), *Ihmeellinen luonto. Kirjoituksia luonnoista*. Joensuu: Pohjois-Karjalan historiallinen yhdistys. 96–108.
- Lowenthal, David** 1985: *The Past is a Foreign Country*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lukkarinen, Ville** 2004: Kansallisen maiseman vertauskuvallisuus ja ympäristön tila. – Lukkarinen, Ville & Waenerberg, Annika (toim.), *Suomikuvasta mielenmaisemaan. Kansallismaisemat 1800–1900-luvun vaihteen maalaustaiteessa*. Helsinki: SKS. 20–91.
- Lüthje, Monika** 2005: *Se mukava maaseutu siellä jossain. Maaseutumatkailu kokemusten, mielikuvien ja markkinoinnin kohteena*. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Lähteenmäki, Maria** 2012: Pohjois-Karjala, monikulttuurinen tienristeys. – Knuuttila, Seppo, Järviluoma, Helmi, Logren, Anne & Turunen, Risto (toim.), *Syrjäseudun idea. Kulttuurianalyysjä Ilomantsista*. Helsinki: SKS. 22–28.
- Löfgrén, Orvar** 1991: Människan i naturen. – Frykman, Jonas & Löfgrén, Orvar (toim.), *Den kultiverade människan*. Malmö: Gleerups. 45–73.
- Lönrot, Elias** 1935: *Kalevala*. Helsinki: SKS.
- Mikkola, Kati** 2006: *Maamme kirja Kalevalan* tulkitsijana. – Piela, Ulla, Knuuttila, Seppo & Laaksonen, Pekka (toim.), *Kalevalan kulttuurihistoria*. Helsinki: SKS. 170–189.
- Palin, Tutta** 2004: Kansallismaisema. – Saarikangas, Kirsi, Mäenpää, Pasi & Sarantola-Weiss, Minna (toim.), *Suomen kulttuurihistoria 4: Koti, kylä, kaupunki*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. 65–74.

- Parviainen, Jari** 2004: Kolin metsäntutkimuksen haasteet: luonnonmetsät, kasket ja ahot. – Lovén, Lasse (toim.), *Tutkittu ja tuntematon Koli. Kolin kansallispuiston tutkimusseminaari 24.–25.2.2002*. Joensuu: Metla. 5–6.
- Pekka Halosen tunnettuja teoksia – Halosenniemi** [online] < http://www.halosenniemi.fi/sivu.tmpl?sivu_id=206 > [17.6.2015.]
- Peltonen, Liisa** 2015: *Kolin kansallispuisto kirjoitettuna kokemuksena*. Julkaisematon pro gradu-tutkielma. Perinteentutkimus, Itä-Suomen yliopisto.
- Phelan, James** 2005: *Living to tell about it. A rhetoric and ethics of character narration*. Ithaca and London: Cornell University Press.
- Raivo, Petri** 1999: Maisema: näkymä, alue ja tapa nähdä. – Karjalainen, Pauli Tapani & Raivo, Petri (toim.), *Maantieteen maisemia. Johdatusta kulttuurimaantieteelliseen maisematutkimukseen*. Oulun yliopisto: Maantieteen laitos.
- Raivo, Petri & Saarinen, Jarkko** 2000: Näkökulmia suomalaiseen maisematutkimukseen ja -suunnitteluun. – Raivo, Petri & Saarinen, Jarkko (toim.), *Metsä, harju ja järvi: näkökulmia suomalaiseen maisematutkimukseen ja -suunnitteluun*. Rovaniemi: Metla.
- Rolston III, Holmes** 2003: Esteettinen kokemus metsässä. – Sepänmaa, Yrjö, Heikkilä-Palo, Liisa & Kaukio, Virpi (toim.), *Metsään mieleni*. Helsinki: Maahenki Oy. 31–47.
- Ruotsala, Helena** 2013: Maiseman jäljet. – Hovi, Tuomas, Hänninen, Kirsi, Leppälahti, Merja & Vasenkari, Maria (toim.), *Viisas matkassa, vara laukussa. Näkökulmia kansanperinteen tutkimukseen*. Turku: Turun yliopisto. 188–206.
- Saarinen, Jarkko & Lovén, Lasse** 2000: Sata vuotta nousuun lähdössä. – Lovén, Lasse & Raunio, Heikki (toim.), *Kolin perintö. Kaskisavusta kansallismaisemaan*. Helsinki: Metsäntutkimuslaitos. 138–145.
- Sankari, Erkki** 1994: Koli kolikoiksi vai kansallisomaisuudeksi? – Lehtinen, Ari & Rannikko, Pertti (toim.), *Pasilasta Vuotokselle. Ympäristökamppailujen uusi aalto*. Helsinki: Gaudeamus. 31–54.
- Savolainen, Ulla** 2015: *Muisteltu ja kirjoitettu evakkomatka. Tutkimus evakkolapsuuden muistelukerronnan poetiikasta*. Joensuu: SKTS.
- Sepänmaa, Yrjö** 2010: Ovenavaus kiven estetiikkaan. – Sepänmaa, Yrjö, Heikkilä-Palo, Liisa & Kaukio, Virpi (toim.), *Jalo kivi*. Helsinki: Maahenki Oy. 27–35.
- Sihvo, Hannes** 1973: *Karjalan kuva. Karelianismin taustaa ja vaiheita autonomian aikana*. Helsinki: SKS.
- Sihvo, Hannes** 2007: Koli – suomalainen kansallismaisema. – Sepänmaa, Yrjö, Heikkilä-Palo, Liisa & Kaukio, Virpi (toim.), *Maiseman kanssa kasvokkain*. Helsinki: Maahenki Oy. 198–206.
- Simola, Heikki** 2014: Pekka Halosen erämaa – Luonnon maisema vai kulttuurin kuva? – Björn, Ismo (toim.), *Ihmeellinen luonto. Kirjoituksia luonnoista*. Joensuu: Pohjois-Karjalan historiallinen yhdistys. 72–82.
- Stahl, Sandra Dolby** 1989: *Literary folkloristics and personal narrative*. Bloomington: Indiana University Press.
- Tawastsjerna, Erik T.** (toim.) 2015: *Sibelius*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava. [1997.]
- Terve metsä, terve vuori! Kirjoituskilpailu Itä-Suomen kansallispuistoista 2013** [online]. Kansallispuistokeruun esite. < <http://neba.finlit.fi/kra/keruut/kansallispuistot.pdf> > [17.6.2015.]

Topelius, Zacharias 1876: Maamme kirja. Lukukirja alimmaisille oppilaitoksille Suomessa. Toinen jakso. Helsinki: G.W. Edlund.

Tuan, Yi-Fu 2006: Paikan taju: aika, paikka ja minuus. –Knuuttila, Seppo, Laaksonen, Pekka & Piela, Ulla (toim.), *Paikka. Eletty, kuviteltu, kerrottu*. Helsinki: SKS.15–30.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2002: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tyrväinen, Liisa & Silvennoinen, Harri & Uusitalo, Marja 2014: Matkailijoiden ja virkistyskäyttäjien maisemat. –Tyrväinen, Liisa, Kurttila, Mikko, Sievänen, Tuija & Tuulentie, Seija (toim.), *Hyvinvointia metsästä*. Helsinki: SKS. 98–111.

Ukkonen, Taina 2000: *Menneisyyden tulkinta kertomalla. Muistelupuhe oman historian ja kokemuskertomusten tuottamisprosessissa*. Helsinki: SKS.

Ukkonen, Taina 2003: Kertomisen voima. – *Elore* 10(2) [online]. < http://www.elore.fi/arkisto/2_03/ukk203.html > [17.6.2015.]

Uusitalo, Eeva & Assmuth, Laura 2013: Having, Loving, Being in the Periphery: Interpretations of Locality in the National Landscape of Koli, Eastern Finland. – Silva, Luís & Figueiro, Elisabete (eds.), *Shaping Rural Areas in Europe. Perceptions and Outcomes on the Present and the Future*. Dordrecht: Springer. 57–73.

Vallius, Antti & Järvinen, Karoliina 2011: Kaiken kansan maisema. – Heinänen, Seija & von Bonsdorf, Pauline & Kaukio, Virpi (toim.), *Tunne maisema*. Helsinki: Maahenki Oy.105–115.

Dosentti Kirsi Laurén työskentelee folkloristiikan yliopistonlehtorina Helsingin yliopistossa. Artikkelit on kirjoitettu Suomen Kulttuurirahaston Pohjois-Karjalan rahaston tuella.